

УДК 330.341.1

DOI: 10.60022/3(2)-3S

Сало Яна Вікторівна

кандидат економічних наук

доцент кафедри маркетингу та міжнародної логістики

Одеський національний економічний університет, Україна

Salo Yana

Candidate of Economic Sciences

Associate Professor of the Marketing and International Logistics' Department

Odesa National Economic University, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1066-783X

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Анотація. У статті здійснено теоретичне узагальнення сутності інтелектуалізації економіки та обґрунтовано її значення як одного з ключових чинників трансформації економічних систем. Узагальнено підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до трактування інтелектуалізації економіки, визначено її змістовні характеристики та основні напрями прояву в економічних процесах. Проаналізовано взаємозв'язок інтелектуалізації з трансформаційними змінами в економіці, що відображаються у структурних зрушеннях, інституційних перетвореннях та зміні моделей поведінки економічних агентів. Особливу увагу приділено місцю інтелектуалізації в системі чинників економічного розвитку та її інтегративній ролі у формуванні інтенсивних моделей економічного зростання, орієнтованих на накопичення й ефективне використання інтелектуального потенціалу. Отримані результати сприяють поглибленню теоретичних уявлень про процеси інтелектуалізації економіки та можуть бути використані у подальших дослідженнях проблем трансформації економічних систем.

Ключові слова: інтелектуалізація економіки, економічний розвиток, трансформація, інтелектуальний капітал, людський капітал, інноваційний розвиток.

ECONOMY INTELLECTUALIZATION AS A FACTOR IN THE TRANSFORMATION OF MODERN ECONOMIC SYSTEMS

Abstract. The article provides a comprehensive theoretical generalization of approaches to understanding the intellectualization of the economy and substantiates its role as a determining factor in the transformation of economic systems. The relevance of the study is due to the increasing significance of knowledge, innovation, and intellectual resources in the formation of economic potential, which causes a change in traditional models of economic development and mechanisms for creating added value. The study analyzes the main scientific approaches of domestic and foreign scientists to the interpretation of the intellectualization of the economy, identifies its essential characteristics and key manifestations in economic processes. It is shown that the intellectualization of the economy is not limited exclusively to the development of the knowledge economy or innovative activity, but reflects a broader transformation process that encompasses structural, institutional, and behavioral changes in economic systems. Particular attention is paid to the analysis of the relationship between intellectualization and the transformation of the structure of the economy, the change in the role of human and intellectual capital, and the reorientation of economic development from extensive to intensive growth models. It is substantiated that intellectualization performs an integrative function in the system of factors of economic development, strengthening the effect of traditional factors of production and forming the prerequisites for increasing the adaptability and competitiveness of economic systems. It is concluded that the intellectualization of the economy is not only the result of scientific and technical and technological changes, but also the driving force of the transformation of economic systems, which determines the directions of their further evolution. The results obtained deepen theoretical ideas about the processes of intellectualization of the economy and can be used as a scientific basis for further research into the problems of economic development and the transformation of economic systems.

Keywords: *intellectualization of the economy, economic development, transformation, intellectual capital, human capital, innovative development.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується глибинними структурними змінами, зумовленими зростанням ролі знань, інновацій та інтелектуальних ресурсів у забезпеченні економічного розвитку. За таких умов традиційні фактори виробництва поступово втрачають домінуюче значення, поступаючись місцем інтелектуальним чинникам, що формують нові механізми створення доданої вартості та визначають напрями трансформації економічних систем. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема інтелектуалізації економіки як об'єктивного процесу переходу до якісно нових моделей соціально-економічного розвитку. Інтелектуалізація економіки проявляється у зростанні ролі людського капіталу, інноваційної діяльності, інформаційних технологій та наукоємних секторів, що безпосередньо впливає на зміну структури економіки, характер економічних відносин і логіку функціонування економічних систем. Водночас відсутність єдиного теоретичного підходу до трактування сутності інтелектуалізації економіки та механізмів її впливу на трансформаційні процеси ускладнює формування ефективних стратегій економічного розвитку на різних рівнях господарювання. Актуальність дослідження зазначеної проблеми зумовлена необхідністю теоретичного осмислення інтелектуалізації економіки як системоутворюючого чинника трансформації сучасних економічних систем. Її розв'язання пов'язане з поглибленням наукових уявлень про закономірності переходу від індустріальних та постіндустріальних моделей до економіки знань, а також із формуванням методологічних засад оцінювання ролі інтелектуальних ресурсів у забезпеченні сталого економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтелектуалізації економіки активно розвивається у вітчизняній та зарубіжній науковій думці й охоплює як теоретичне осмислення сутності явища, так і спроби його інтерпретації через категорії економіки знань, інтелектуального капіталу, інноваційного розвитку та трансформації соціально-економічних систем. Вагомий пласт українських публікацій присвячено інтелектуалізації як явищу, притаманному новому типу економічних відносин і функціонуванню соціально-економічних систем різних рівнів. Так, у статті С. Кісь та Г. Кісь інтелектуалізація трактується як неперервний, динамічний процес, що супроводжує діяльність соціально-економічних систем в умовах економіки, заснованої на знаннях, при цьому наголошується на зростанні частки інтелекту в управлінській праці як важливій передумові інтелектуалізаційних змін [4, с. 59].

Окрема група праць зосереджена на взаємозв'язку інтелектуалізації та інноваційного розвитку. С. Огінок, Я. Рудюк та І. Андрухів визначають інтелектуалізацію економіки як перехід від господарства, базованого на матеріальних ресурсах, до господарства, заснованого на знаннях та інформації і підкреслюють стимулюючий вплив інтелектуалізації на інноваційні процеси через створення нових знань та поширення технологій [5, с. 45].

Суттєвий внесок у формування понятійно-категоріального апарату зроблено також у роботі М. Ажажи, в якій інтелектуалізація економіки розкривається крізь взаємопов'язані категорії інноваційного, людського та інтелектуального потенціалів, інтелектуального капіталу, інтелектуальної активності й «економіки, що ґрунтується на знаннях», що важливо для теоретичного обґрунтування стратегій розвитку в умовах глобалізації [1, с. 14]. Водночас, попри значну кількість напрацювань, у сучасній літературі зберігаються не вирішені частини загальної проблеми, які потребують подальшого теоретичного уточнення. Дана стаття спрямована на заповнення зазначених прогалин шляхом теоретичного узагальнення сутності інтелектуалізації економіки та обґрунтування її ролі як чинника трансформації сучасних економічних систем, з акцентом на системності категоріального апарату та логіці трансформаційних змін.

Мета статті. Метою статті є теоретичне узагальнення сутності інтелектуалізації економіки та обґрунтування її ролі як чинника трансформації сучасних економічних систем. Досягнення поставленої мети передбачає аналіз наукових підходів до трактування інтелектуалізації економіки, виявлення її ключових характеристик і чинників формування, а також визначення напрямів впливу інтелектуальних ресурсів і знань на зміну моделей функціонування та розвитку економічних систем.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуалізація економіки є складним багатовимірним процесом, що відображає якісні зрушення у структурі факторів виробництва та механізмах економічного розвитку. Її формування пов'язане з поступовим зростанням ролі знань, інформації, інновацій та людського капіталу, які визначають здатність економічних систем до адаптації, розвитку й підвищення конкурентоспроможності. У цьому контексті інтелектуалізацію доцільно розглядати як чинник, що зумовлює трансформаційні зміни в економічних системах різного рівня. У наукових дослідженнях інтелектуалізація економіки переважно пов'язується зі зростанням значущості інтелектуальних

ресурсів у господарській діяльності, зміною характеру праці, інтенсифікацією інноваційних процесів та розвитком наукоємних видів економічної діяльності [6-7]. Таке розуміння дозволяє розглядати інтелектуалізацію не як окремий елемент економічного розвитку, а як комплексний процес, що впливає на структуру економіки, систему економічних відносин та механізми створення доданої вартості.

Інтелектуалізація економіки тісно пов'язана з концепцією економіки знань, у межах якої знання та інформація набувають статусу стратегічних ресурсів. Водночас, на відміну від економіки знань як певної моделі розвитку, інтелектуалізація характеризує динаміку трансформаційних процесів, що відбуваються в економічній системі під впливом накопичення та використання інтелектуального потенціалу. У цьому сенсі вона відображає не лише результат, а й механізм змін, що визначає напрями еволюції економічних систем. Вагому роль у процесах інтелектуалізації відіграють людський та інтелектуальний капітал, які забезпечують генерацію, поширення та практичне використання знань. Зростання їх значущості сприяє підвищенню інноваційної активності, розвитку науково-дослідної діяльності та формуванню умов для структурних зрушень в економіці. Це, своєю чергою, створює передумови для переходу до більш гнучких та адаптивних моделей економічного розвитку.

Трансформація економічних систем відбувається під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників, серед яких інтелектуалізація економіки посідає провідне місце. Зростання ролі знань, інновацій та інтелектуального потенціалу зумовлює глибинні зміни у структурі економіки, механізмах її функціонування та відтворення. У цьому контексті інтелектуалізація постає як системний процес, що формує нові умови розвитку економічних систем та визначає напрями їх еволюції.

Одним із ключових проявів трансформаційного впливу інтелектуалізації є структурні зрушення в економіці. Розвиток наукоємних видів економічної діяльності супроводжується зростанням ролі галузей, орієнтованих на створення, обробку та комерціалізацію знань та інформації. У результаті відбувається поступова переорієнтація ресурсів із традиційних матеріаломістких секторів у сфери, що базуються на інноваціях, наукових дослідженнях та високотехнологічних рішеннях. Такі зміни сприяють формуванню нової структури економіки, у якій інтелектуальні ресурси виступають основою економічного зростання. Важливим аспектом інтелектуалізації є трансформація економічних відносин і моделей поведінки економічних агентів. Зростання значущості знань і професійних компетентностей змінює характер праці, посилює роль творчої та аналітичної діяльності, а також підвищує вимоги до рівня освіти та кваліфікації. Це зумовлює переосмислення ролі людського капіталу в економічних процесах та сприяє формуванню більш гнучких моделей організації виробництва і управління [3, с. 94].

Узагальнення наведених положень дозволяє представити процес трансформаційного впливу інтелектуалізації економіки у вигляді цілісного механізму, що відображає послідовність та взаємозв'язок основних елементів зазначених змін (рис. 1).

Рис. 1. Механізм трансформаційного впливу інтелектуалізації економіки
Джерело: сформовано автором

Рис. 1 відображає послідовність взаємопов'язаних змін в економічній системі. Вихідною ланкою цього процесу виступають інтелектуальні ресурси, зокрема знання, людський та інтелектуальний капітал, що формують основу інноваційної активності. Саме через активізацію інноваційних процесів відбувається генерація нових знань і технологічних рішень, які стають джерелом структурних зрушень в економіці. Подальший розвиток інтелектуалізації зумовлює інституційні перетворення, спрямовані на створення умов для ефективного використання та поширення інтелектуального потенціалу, зокрема через розвиток інноваційної інфраструктури, механізмів трансферу знань і захисту прав інтелектуальної власності. Сукупний вплив зазначених елементів формує передумови для трансформації економічних систем, що проявляється у зміні моделей економічного розвитку, механізмів створення доданої вартості та ролі основних факторів виробництва. Отже, інтелектуалізація економіки постає як багаторівневий процес, який забезпечує системний характер трансформаційних змін.

Інтелектуалізація економіки є багаторівневим процесом, що проявляється на різних рівнях функціонування економічних систем і набуває специфічних форм залежно від масштабу економічної діяльності. Для поглиблення розуміння трансформаційного впливу інтелектуалізації доцільно розглядати її через призму макро-, мезо- та мікроекономічних рівнів, які перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємодоповнюють один одного.

На макроекономічному рівні інтелектуалізація економіки проявляється у зміні стратегічних пріоритетів економічного розвитку, формуванні економіки, орієнтованої на знання та інновації, а також у трансформації структури національної економіки. Посилення ролі науки, освіти й інноваційної діяльності зумовлює переорієнтацію державної економічної політики на створення умов для накопичення та ефективного використання інтелектуального потенціалу, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки та забезпеченню її довгострокового розвитку.

На мезоекономічному рівні інтелектуалізація охоплює галузі, регіони та ринки, у межах яких відбувається розвиток наукоємних та інноваційно орієнтованих видів економічної діяльності, формування кластерів і посилення міжгалузевих зв'язків. У цьому вимірі інтелектуалізація сприяє структурним зрушенням, активізації процесів комерціалізації знань і поширенню нових організаційних форм взаємодії між суб'єктами господарювання, науковими установами та освітніми організаціями.

На мікроекономічному рівні інтелектуалізація економіки проявляється у трансформації моделей функціонування підприємств, зростанні ролі людського та інтелектуального капіталу, впровадженні інноваційних технологій і сучасних управлінських рішень [2]. Орієнтація підприємств на використання знань, компетентностей і творчого потенціалу персоналу забезпечує підвищення ефективності їх діяльності, формування стійких конкурентних переваг і здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Інтелектуалізація економіки також зумовлює інституційні зміни, пов'язані з необхідністю створення умов для ефективного використання інтелектуального потенціалу. Розвиток інноваційної діяльності, удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності, підтримка наукових досліджень і трансферу знань виступають ключовими напрямками інституційних перетворень. Такі зміни формують нормативно-правове та організаційне середовище, сприятливе для поширення інновацій і забезпечення довгострокового економічного розвитку. Особливої уваги заслуговує вплив інтелектуалізації на механізми створення доданої вартості. У межах трансформації економічних систем відбувається зміщення акценту з екстенсивного використання ресурсів на інтенсивні фактори розвитку, пов'язані з генерацією та використанням знань. Це сприяє зростанню ефективності економічної діяльності, підвищенню продуктивності праці та посиленню конкурентних позицій економічних суб'єктів на різних рівнях господарювання. У процесі розвитку економічних систем інтелектуалізація економіки набуває особливого значення в системі чинників економічного розвитку, поступово змінюючи традиційні уявлення про джерела економічного зростання. Якщо класичні економічні теорії акцентували увагу переважно на ролі матеріальних ресурсів, праці та фізичного капіталу, то з ускладненням економічних процесів і зростанням ролі знань відбувається переосмислення структури факторів розвитку та механізмів їх взаємодії. Інтелектуалізація економіки виступає інтегративним чинником, який поєднує та підсилює дію інших складових економічного розвитку. Вона не замінює традиційні фактори, а трансформує способи їх використання, забезпечуючи підвищення ефективності виробничих процесів і створення нових джерел доданої вартості. У цьому сенсі інтелектуальні ресурси виконують функцію каталізатора економічних змін, посилюючи вплив капіталу, праці та технологій.

Особливістю інтелектуалізації є її здатність формувати якісно нові умови відтворення економічного потенціалу. Знання, навички, компетентності та інновації стають не лише результатом економічної діяльності, а й її ключовим вихідним ресурсом. Це зумовлює зміну логіки економічного розвитку: від переважно екстенсивних моделей до інтенсивних, орієнтованих на накопичення та використання інтелектуального потенціалу. У системі чинників економічного розвитку інтелектуалізація також

визначає напрями трансформації економічної політики та стратегій розвитку на різних рівнях господарювання. Формування сприятливого середовища для розвитку науки, освіти, інноваційної діяльності та трансферу знань стає необхідною умовою забезпечення довгострокового економічного зростання. Водночас ефективність таких процесів залежить від узгодженості дій економічних агентів та інституційної спроможності економічної системи використовувати наявний інтелектуальний потенціал.

Висновки. У ході дослідження узагальнено теоретичні підходи до розуміння інтелектуалізації економіки та обґрунтовано її значення як одного з визначальних чинників трансформації економічних систем. Встановлено, що інтелектуалізація відображає комплексний процес зростання ролі знань, інновацій та інтелектуальних ресурсів у формуванні економічного потенціалу, що зумовлює зміну структури економіки, характеру економічних відносин і механізмів створення доданої вартості. Інтелектуалізація економіки сприяє структурним зрушенням, пов'язаним із розвитком наукоємних та інноваційно орієнтованих видів економічної діяльності, а також трансформації моделей поведінки економічних агентів. Зростання значущості людського та інтелектуального капіталу формує передумови для підвищення інноваційної спроможності економічних систем, посилення їх адаптивності та конкурентоспроможності в умовах ускладнення економічних процесів. Обґрунтовано, що інтелектуалізація економіки посідає особливе місце в системі чинників економічного розвитку, виконуючи інтегративну функцію та підсилюючи дію традиційних факторів виробництва. Її вплив проявляється у переорієнтації економічного розвитку з екстенсивних на інтенсивні моделі, засновані на накопиченні та ефективному використанні інтелектуального потенціалу. Отримані результати свідчать, що інтелектуалізація економіки є не лише наслідком технологічних і наукових зрушень, а й рушійною силою трансформації економічних систем, яка визначає напрями їх подальшої еволюції. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі доцільно пов'язувати з поглибленням методологічних підходів до оцінювання рівня інтелектуалізації та її впливу на економічний розвиток на різних рівнях господарювання.

Література

1. Ажажа М. А. Інтелектуалізація економіки: інноваційний і людський потенціал в умовах глобалізації. *Проблеми економіки та управління*. 2008. №15. С. 11-17.
2. Борщ В. І., Погосян К. В. Інтелектуалізація трудової діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. Вип. 33. 2019. С. 85-88.
3. Брюховецька Н., Богуцька О. Інтелектуалізація підприємств: підходи, сутність, структура. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1(59). С. 92-100.
4. Кісь С., Кісь Г. Явище «інтелектуалізації» у діяльності соціально-економічних систем. *Галицький економічний вісник, ТНТУ імені Івана Пулюя*. 2015. №1(48). С. 55–62.
5. Огінок С., Рудюк Я., Андрухів І. (2023). Інтелектуалізація економіки як чинник інноваційного розвитку. *Український економічний часопис*, (1), 43–47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-1-8> (дата звернення: 18.01.2026).
6. Романовська А. Інтелектуалізація економіки: сучасні виклики і перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. № 16(1). с. 38–42.
7. Фоміна Є. В. Інтелектуалізація економіки: еволюція в контексті світового розвитку. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2016. Вип. 5. С. 112-115.

References

1. Azhazha M. A. (2008). *Intelektualizatsiya ekonomiky: innovatsiynyy i lyuds'kyypotentsial v umovakh hlobalizatsiyi* [Intellectualization of the economy: innovative and human potential in the context of globalization]. *Problemy ekonomiky ta upravlinnya*, No 15, 11–17.
2. Borshch, V. I., Pohosian, K. V. (2019). *Intelektualizatsiia trudovoi diialnosti* [Intellectualization of labor activity]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, No 33. 85-88.
3. Briukhovetska N., Bohutska O. (2020) *Intelektualizatsiia pidpriemstv: pidkhody, sutnist, struktura* [Intellectualization of enterprises: approaches, essence, structure]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu*, № 1(59). P. 92-100.
4. Kis S., Kis G. (2015) *Javyshcze "intelektualizatsii" u dijalnosti sotsialjno-ekonomichnykh system* [The phenomenon of "intellectualization" within socio-economic systems activity]. *Halyts'ky ekonomichnyy visnyk, TNTU imeni Ivana Pulyuya*, No 1(48), 55-62.
5. Oginok S., Rudyuk Y., Andrukhiv I. (2023). *Intelektualizatsiya ekonomiky yak chynnyk*

innovatsiynoho rozvytku [Intellectualization of the economy as a factor of innovative development]. *Ukrayins'kyy ekonomichnyy chasopys*, (1), 43-47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-1-8> (accessed January 18, 2026).

6. Romanovska A. (2016) *Intelektualizatsiia ekonomiky: suchasni vyklyky i perspektyvy rozvytku* [Intellectualization of the economy: current challenges and development prospects]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, No. 16(1), p. 38-42.

7. Fomina Ye. V. (2016) *Intelektualizatsiia ekonomiky: evoliutsiia v konteksti svitovoho rozvytku* [Intellectualization of the economy: evolution in the context of global development]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm. Vyp. 5*. p. 112-115.

Отримано: 16.01.2026

Прийнято до публікації: 26.01.2026

Опубліковано: 15.02.2026